

České cukrovarnictví – šestka v Evropě

CZECH SUGAR INDUSTRY – NUMBER SIX IN EUROPE

Zpracováno podle referátu předneseného na Cukrovarnicko-lihovarnické konferenci 2024

Martin Kolář

předseda Koordinační rady Českomoravského cukrovarnického spolku a předseda Svazu lihovarů

Podle průměru posledních pěti let je Česko šestým největším výrobcem cukru v Evropě po Německu, Francii, Nizozemsku, Polsku a Belgii (obr. 1.). Za námi jsou například 60milionová Itálie nebo 50milionové Španělsko. To je rozhodně úspěch. Domnívám se však, že bychom oprávněně měli mít ambici přeskočit Belgii a stát se pátým největším výrobcem cukru v Evropě.

Co mě opravňuje k tomuto optimismu? Když se podíváme do nedávné historie, tak ještě před 15 lety mělo Česko kvótu 450 tis. t cukru a Belgie dokonce 820 tis. t. V poslední kampani jsme v České republice vyrobili téměř 605 tis. t cukru, zatímco v Belgii bylo vyrobeno 700 tis. t. Nůžky mezi oběma státy se výrazně přivřely a naší republice zbývá již jen 100 tis. t, aby Belgii na pomyslném žebříčku přeskočila. Základním faktorem pro dosažení této mety je samozřejmě dostatek základní suroviny – cukrové řepy. Co se týče osevních ploch této komodity, už jsme Belgii předstihli. V loňském roce bylo oseto 60 tis. ha a v letošním roce to bude podle očekávání ještě více. Belgie má na druhou stranu výhodu delšího vegetačního období a výnosy tam dosahují standardně 90 t řepy z hektaru.

Výzvy pro sektor cukrovka-cukr

V České republice se věnuje pěstování cukrové řepy zhruba tisíc pěstitelů a průměrná plocha na jednoho pěstitele je tak 64 ha. Výjimkou nejsou pěstitelé s plochou 300, 500 nebo i 700 ha této plodiny, což s sebou nese obrovskou výhodu, protože u nich dochází ke specializaci na cukrovou řepu. Disponují nejen speciální agrotechnikou, ale dělají také své vlastní pokusy s cílem maximalizovat své výnosy. To dokazují i výsledky některých pěstitelů, kteří pravidelně dosahují výnosu řepy až $100 \text{ t} \cdot \text{ha}^{-1}$, což je plně srovnatelné s belgickými farmáři. Bohužel celkově však začínají hektarové výnosy cukrové řepy po 30 letech rychlého a stabilního růstu stagnovat. Stagnaci výnosového potenciálu dokresluje porovnání výnosového potenciálu a skutečných výnosů (obr. 2.). Z něj vyplývá, že cukrovka v tuzemských podmínkách má potenciál výnosu až $110\text{--}120 \text{ t} \cdot \text{ha}^{-1}$, přičemž pěstitelé dnes dosahují jen na 70 % tohoto potenciálu. Společným cílem pěstitelů a cukrovarníků by tak mělo být znovu nastartovat trajektorii růstu výnosů. Protože ty zajistí efektivitu pěstování cukrové řepy do budoucna.

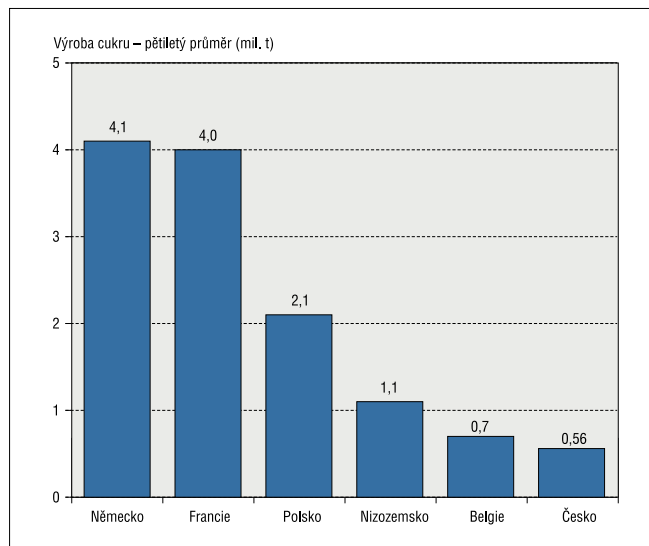
Důvodů stagnace se nabízí celá řada – je třeba zmínit klimatické změny, kterým řepa musí čelit, ať už jsou to významně nadprůměrné a především nerovnoměrné srážky nebo výkyvy teplot. Jsou tu i choroby cukrové řepy, se kterými se musí pěstitelé potýkat, s některými úplně nově, jako je gumovitost cukrové řepy, která byla loni poprvé zachycena i v Česku na jihu Čech a Moravy, dále pak rizoktonie, která byla v roce 2023 také poprvé zaznamenána i v Čechách. Velkou hrozbou jsou také virové žloutenky, které ale nebyly u nás tak významné jako například ve Francii, kdy poškození porostu touto nemocí znamenalo propady ve výnosech až o 30 %. Naši pěstitelé nadto musí stejně jako cukrovarníci neustále snášet i ohromnou administrativní zátěž. Jde především o zákazy a nařízení v ošetřování cukrové řepy během její vegetace.

Máme však za sebou v oblasti pěstování cukrové řepy také úspěchy. Velkou hrozbou byla cercosporióza, která ještě před pár lety decimovala výnosový potenciál. Na tuto hrozbu se nám ale podařilo velmi rychle zareagovat, nastavili jsme pečlivý monitoring a systém hlášení, díky kterému se pěstitelům daří toto nebezpečí eliminovat. Daří se do praxe uvádět nové technologie, jako je například Conviso Smart, která dnes již představuje 60 % veškerého osiva v České republice. Klasické odrůdy osiva je kvůli omezením v používání herbicidů stále složitější udržet na polích, a právě technologie Conviso Smart je jednou z odpovědí na trvale se zpřisňující administrativní opatření. Jde sice o nákladnější technologii, ale pro pěstitele znamená zjednodušení péče o řepu během vegetace. Vedle toho tady máme nové cercotolerantní odrůdy (CR+), které mají značně vysoký výnosový potenciál a jsou tolerantní vůči cercosporióze. Vnímáme, že je to vysoká konkurence ke klasickým i Smart odrůdám. To je cesta, kterou chceme dál rozvíjet, abychom udržovali při životě veškeré nové poznatky a trendy. Česko reagovalo úspěšně také na zákaz moření osiva neonicotinoidy. Úspěchem bylo již získání výjimky, kdy jsme mohli díky Ministerstvu zemědělství a ÚKZUZ užívat neonicotinoidy déle než jiné členské státy EU, ale po skončení této výjimky si ČR jako jediná země EU vymohla také zavedení náhrady za neonicotinoidy – látku buteostar.

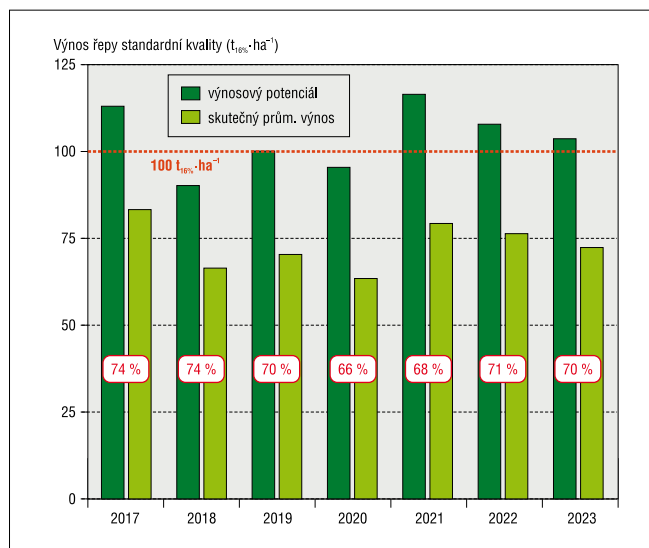
Výzvou pro pěstování a kvalitu cukrové řepy jsou také prodlužující se kampaně. Již čtvrtý rok po sobě skončila cukrovarnická kampaň v České republice 7. února. Kampaň dlouhá 140 dnů tak už není ničím výjimečným. Rok 2022/2023 toho byl důkazem, potýkali jsme se s hlubokými mrazy v polovině prosince a s následným oteplením až o 30 °C. I v poslední kampani to bylo podobné, ale mrazy nebyly tak dlouhé a hluboké. Je tak potřeba cukrovou řepu maximálně ochránit před klimatickými vlivy, aby i v pozdních fázích kampaně měla dostatečnou kvalitu pro zpracování v cukrovarech. Používáme různé způsoby ochrany cukrové řepy, většinou je to sláma nebo tkanina toptex, které zkoušíme a zavádíme je do praxe.

Pro pěstování cukrové řepy je a vždy byla důležitá také podpora státu, která je jedním z významných předpokladů pro udržení rozměru pěstování řepy v Česku. Je třeba konstatovat, že podporu státu vnímáme a že je na dobré úrovni. V rámci Společné zemědělské politiky, která platí do roku 2027, je cukrovka zařazena mezi citlivé komodity a je pro ni alokována částka ve výši 400 mil. Kč, což představuje zhruba 7 tis. Kč·ha⁻¹. Poslední dva dobré roky umožnily cukrovarníkům zaplatit pěstitelům za řepu nadstandardně, ale před tímto obdobím byla právě tato podpora hlavním faktorem pro udržení ploch. Považuji za velký úspěch, že se podařilo prosadit a zavést dotační program 3l na likvidaci pleveňných řep, který znamená pro řepáře v přepočtu

Obr. 1. Největší výrobci cukru v Evropské unii

Obr. 2. Porovnání výnosového potenciálu a skutečných výnosů

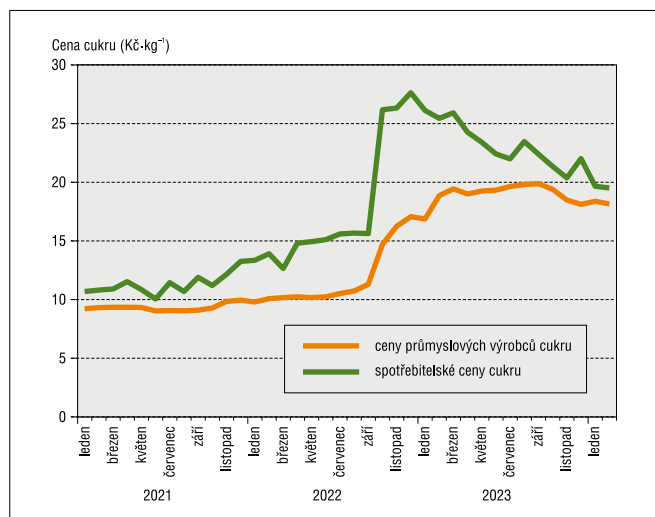

zhruba 4 tis. Kč·ha⁻¹. Dále zde pro pěstitele existuje program 3i, který je určen na podporu nákupu osiva.

Také před cukrovarníky stojí celá řada výzev. Překonali jsme krizi covidovou, překonali jsme krizi energetickou, kdy jsme si všichni uvědomili, jakým způsobem na nás mohou dopadnout globální problémy. Nicméně před námi je další výzva v podobě dekarbonizace, v rámci které musíme do roku 2030 snížit emise uhlíkových plynů o 55 %. Druhým milníkem je rok 2050, kdy má být ta úspora daleko větší, a to už bude opravdu náročné a také velmi drahé dosáhnout. Jedním z bolestivých opatření ve jménu dekarbonizace je zavírání uhelných kotelen, u kterých dochází od roku 2025 k drastickému zpřísnění emisí SO_x z 1 500 mg·m⁻³ na 400 mg·m⁻³. To znamená, že uhelné kotelny prakticky nebude možné provozovat. A to i přesto, že v Česku je dostatek uhlí, kotelny jsou v dobrém stavu a jejich provoz je ekonomicky výhodnější než provoz kotelen plynových, o investičních nákladech na plynofikaci nemluvě.

V minulém roce byl celý řetězec cukrovka-cukr-retail vyšetřován antimonopolním úřadem (ÚOHS) na základě a podnětu

Obr. 3. Ceny průmyslových výrobců a spotřebitelské ceny cukru

tehdejšího ministra zemědělství Nekuly, který nechal prošetřit celou výrobní vertikálu cukrová řepa – cukrovary – obchod pro podezření z kartelové dohody. Vedlo ho k tomu náhlé odchýlení cen průmyslových výrobců od cen v maloobchodu a skokové zdražení cukru pro koncové zákazníky (obr. 3.). Vyšetřování trvalo rok, jeho výsledkem je analýza trhu a velmi dobré popsání problematiky oboru cukrovka-cukr v České republice. Analýza jasně deklaruje, že cukrovarníci ani jejich pěstitelé neporušili žádnou legislativu, ať už se to týká Zákona o významné tržní síle nebo Zákona o hospodářské soutěži. Vyšetřování i nadále probíhá na úrovni obchodních řetězců. Úřad ve své Zprávě z šetření ÚOHS v oblasti výroby a prodeje cukru konstatoval, že na žádné z prvních dvou úrovní zkoumané tržní vertikály týkající se produkce a prodeje cukru, tj. na úrovni pěstitelů cukrovky a průmyslových

Tab. I. Největší světoví výrobci cukru

Země	2022/23	2023/24	Meziroční rozdíl
	Produkce cukru (mil. t)		
Brazílie	33,8	42,8	+ 9,0
Indie	32,8	31,1	- 1,7
EU-28	15,1	16,2	+ 1,1
Čína	8,9	9,6	+ 0,7
Thajsko	10,7	8,1	- 2,6
USA	8,4	8,4	0,0
Rusko	6,2	6,8	+ 0,6
Pákistán	6,7	6,3	- 0,4
Mexiko	5,3	4,7	- 0,6

výrobců cukru, neshledal zásadní indicie nasvědčující existenci zakázané kartelové dohody. Šetření v případě cukru neukázalo ani to, že by k výraznému růstu velkoobchodních cen došlo v důsledku zneužívání dominantního postavení jeho výrobců. Dle zjištění Úřadu mělo na nárůst cen cukrovarů ve druhé polovině roku 2022 vliv zvýšení cen cukrové řepy, energií, platů zaměstnanců i nejistota na trzích. Nebyly zjištěny stopy možného protisoutěžního jednání a vzhledem k nadnárodní povaze trhu, kdy se velké množství cukru české výroby exportuje a současně přibližně třetina spotřeby se naopak dováží ze zahraničí, nelze hovořit ani o existenci dominantního postavení.

Výroba cukru ve světě a Evropě

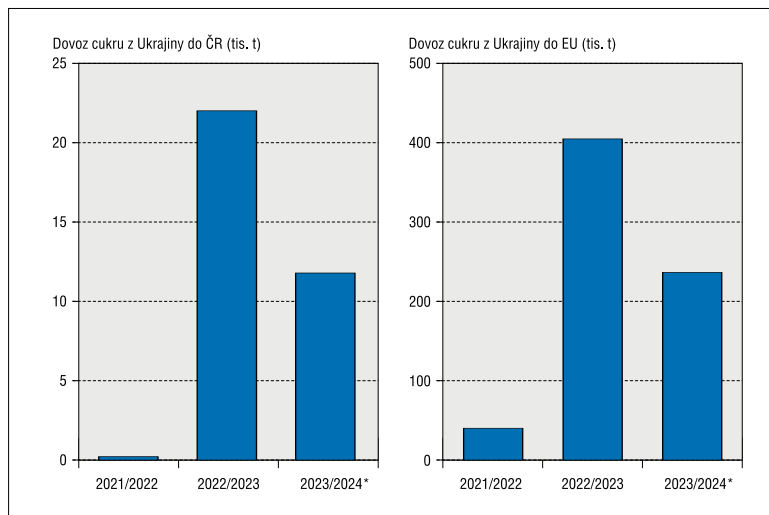
Výrobu cukru ve světě charakterizuje dominance Brazílie, která má za sebou historicky nejlepší kampaň, ve které zpracovala 660 mil. t třtiny a vyrobila 43 mil. t cukru (tab. I.). Brazílie je schopná každý měsíc naložit a vyexportovat ze země 2,5 mil. t cukru. Momentálně se Brazílie snaží překloupat do cukru větší část třtiny, dnes už je to přes 51 % ve prospěch cukru proti lihu, protože líh v tuto chvíli není tak hodnotný produkt jako je cukr. Ale Brazílie je jediná země, která zažívá boom. Indie a Thajsko jsou postiženy suchem, kvůli kterému u nich výroba cukru již druhým rokem klesá. Naproti tomu světová spotřeba cukru tak, jak bohatnou země rozvoje světa, stoupá. To se pak propisuje v chování burz, jako je Londýn nebo New York, kde byly ceny cukru v loňském roce nejvyšší za posledních 12 let.

V Evropě došlo v uplynulé kampani k minimálnímu nárůstu ploch (+30 tis. ha). Výnos řepy byl meziročně vyšší (+3,2 t·ha⁻¹), nicméně zůstal za očekáváním. Fenomémem uplynulé kampaně byly některé oblasti, kde se vůbec nepodařilo cukrovou řepu sklídit. Výroba cukru se odhaduje kolem 16,2 mil. t cukru, spotřeba meziročně mírně klesla, což bylo dáno především inflací, která se propisuje do chování spotřebitelů. Dovozy cukru klesaly, zatímco vývozy cukru pomalu rostou. Došlo k paradoxní situaci, kdy cena cukru byla vyšší až o 50 euro v západní Evropě ve srovnání s regionem střední a východní Evropy. Hlavní příčinou tohoto paradoxu je dovoz cukru z Ukrajiny (obr. 4.). V loňském roce bylo do Evropy dovezeno přes 400 tis. t cukru, z toho 90 % zůstalo zemích jako Rumunsko, Bulharsko, Maďarsko,

Slovensko, Polsko a Česko. Jenom do naší republiky se dovezlo 22 tis. t cukru z Ukrajiny, k tomu je třeba přičíst ještě téměř 7 tis. t cukru z Bulharska, které přitom svůj cukr nevyrobí. Dovoz měl vliv na zásoby cukrovarů, které šly do kampaně s cukrem na skladech v množství, které odpovídalo právě množství cukru dovezeného z Ukrajiny. Letošní situace je podobná, za první čtyři měsíce hospodářského roku, tzn. od října do ledna, se z Ukrajiny do EU dovezlo 240 tis. t cukru. Vynásobíme-li to třemi, dostaneme se na 700 tis. t za celý rok. Evropská unie připravuje limitaci těchto dovozů, kdy referenčním obdobím budou poslední tři roky, ze kterých se udělá aritmetický průměr a podle toho, kolik se doveze cukru do června, bude otevřen kontingent do konce roku 2024. Očekáváme, že tento kontingent by měl být na úrovni 200–300 tis. t.

Obr. 4. Dovozy ukrajinského cukru do ČR a EU

* první čtyři měsíce obchodního roku

Závěr

Výrobní potenciál Česka se rozhodně pohybuje na 700 tis. t krystalického cukru za kampaň. K dosažení tohoto milníku je třeba, aby dále rostl výnosový potenciál cukrové řepy, tedy abychom se intenzivně věnovali pokusnictví a poradenství směrem k pěstitelům cukrové řepy. Je nezbytné ztraktivnit pěstování cukrovky v horších letech, která se dají očekávat. Je velmi dobré, že máme velmi úzkou spolupráci s nevládními organizacemi,

jako je Agrární komora, Potravinářská komora nebo Zemědělský svaz, které obor cukrovka-cukr podporují. Stejně tak existuje i velmi dobré porozumění a podpora ze strany Ministerstva zemědělství. Obor cukrovka-cukr má za sebou dobré dva roky, které byly využity k investicím a udržení konkurenceschopnosti. Z uvedeného vyplývá, že Česko má dobře nakročeno k tomu, stát se pátým největším výrobcem cukru v Evropě.